گفت‌وگو با نسل دهم شیخ حر عاملی که راه جد خود را ادامه می‌دهد

بازگشت به اصل خویش

نجمه موسوی‌زاده| فقها و بزرگان دینی بسیاری همانند شیخ حر عاملی در تاریخ زیسته‌اند که اقدامات و کتب فراوانی را از خود به یادگار گذاشته‌اند. معرفی یکی از نوادگان وی که راه جد بزرگوارش را پیش گرفته است و علاوه بر تحصیلات حوزوی کارهای اسلام‌پژوهی انجام می‌دهد، باعث شد تا در این گزارش با مصطفی قناعتگر، نسل دهم شیخ، هم کلام شویم و نیم‌نگاهی به زندگی این عالم ربانی داشته باشیم.

وارث نسل گذشته

تا همین چند سال پیش نمی‌دانست که نسب او به شیخ حر عاملی می‌رسد. زمانی متوجه این موضوع شد که راه جد خود را برای مطالعه دروس دینی در حوزه پیش گرفته بود، اما نکته جالب اینجاست که از زمان مرحوم شیخ حر عاملی تاکنون کسی از خاندان، تحصیلات حوزوی نداشته است.

قناعتگر که متولد ۱۳۶۳ است، به دلیل علاقه‌ای که به مطالعات دینی داشت، از همان دوران نوجوانی کتاب‌های احادیث و دینی را مطالعه می‌کرد. همین موضوع هم باعث شد تا بعد از گرفتن دیپلم تجربی وارد حوزه علمیه شود و این مطالعات را به صورت جدی‌تر ادامه دهد. اکنون حدود ۱۷ سال است که در حوزه تحصیل می‌کند. چند سالی می‌شود که علاوه بر شرکت در جلسات دروس خارج، در مؤسسه تخصصی امام سجاد(ع) نیز تدریس می‌کند.

او از نواده‌های دختری شیخ حر عاملی است. مادربزرگ پدری او نواده هشتم با فامیل حر عاملی بوده است، با وجودی که چند سالی است که از موضوع نسبیت خود با شیخ باخبر شده، جالب اینجاست که از سال‌ها قبل به دلیل علاقه شخصی کتاب‌های حدیث و به‌ویژه کتاب «وسائل الشیعه» را مطالعه می‌کرده است.

در حوزه علمیه درسی با عنوان حدیث‌خوانی نداریم، مگر اینکه خود فرد به مطالعه علاقه داشته باشد. در دروس حوزه شامل ادبیات عرب، احکام شرعی، منطق و فقه و اصول می‌شود. آن طور که قناعتگر اشاره می‌کند، برخلاف گمان عامه مردم، حدیث‌خوانی جزو دروس حوزوی نیست، اما او به دلیل علاقه شخصی از همان زمان ورود علاوه بر خواندن «وسائل الشیعه»، مطالعاتی نیز در زمینه زندگی‌نامه شیخ حر عاملی، گرایش‌های علمی و روحیات و فکر ایشان داشت.

عالم اهل حدیث

او می‌گوید: شاید بسیاری از حوزوی‌ها ندانند که روش و فکر شیخ حر عاملی چگونه بوده است و بیشتر افراد ایشان را عالمی اخباری تصور می‌کنند، اما با مطالعاتی که داشتم، متوجه شدم این عالم ربانی فقط در قالب اخباری قرار نمی‌گیرد. تقسیم‌بندی سنتی به این شکل است که علما در ۲ دسته اخباری و اصولی قرار می‌گرفتند. اخباری‌ها مرجع تقلید ندارند و خودشان به صورت مستقیم از روایات اهل بیت(ع) دین را برداشت می‌کنند یا اینکه نقل شده است اخباری‌ها، اصولی‌ها را تکفیر و قرآن را تحریف شده می‌دانند، درصورتی که شیخ حر عاملی این گونه نبوده است و بیشتر خود را محدث (اهل حدیث) معرفی می‌کند و از جمله نگاه‌های شاخص ایشان که این موضوع را ثابت می‌کند، می‌توان به کتاب «تواتر القرآن» اشاره کرد که می‌گوید قرآن تحریف نشده است یا کتابی درباره موسیقی دارد که یکی از روایات موسیقی را مقبول نمی‌داند و می‌گوید سند آن مشکل دارد، درصورتی که اخباری‌ها همه روایات را قبول می‌کنند. همچنین اخباری‌ها می‌گویند ما نباید مجتهد باشیم، اما شیخ حر گاهی اجتهاد می‌کند و روایات را در کنار هم می‌گذارد و نظر خود را می‌گوید.

او وجه تمایز شیخ حر عاملی با علمای هم‌زمان خودش را در جمع‌آوری همه احادیث در کتاب وسائل الشیعه می‌داند: تشکیل و تدوین کتاب جامع حدیثی، اقدامی منحصر به فرد در آن زمان بود. کتابی که همه احادیث در آن آورده شده و ۲۰ سال نگارش آن طول کشیده است. «وسائل الشیعه الی احکام الشریعه» در ۱۰ جلد تا الان نیز تنها کتابی است که علما در استنباط احکام شرعی به آن رجوع می‌کنند.

قناعتگر گریزی به زندگی شیخ حر عاملی می‌زند و می‌گوید: شیخ از نوادگان حر بن یزید ریاحی است و به همین دلیل به عنوان خاندان آل حر معروف بودند. پدر و عموی وی از علمای بزرگ آن زمان بودند. تا چهل سالگی در جبل عامل از بلاد شام قدیم زندگی می‌کرد. در همین راستا نیز یکی از القاب وی «شامی» است. مسافرت‌های او فقط ۲ بار تشرف به مکه بود تا اینکه در چهل سالگی برای زیارت کربلا و سپس مشهد راهی می‌شود. در مسیر سفر با توقف در اصفهان با علامه مجلسی دیدار می‌کند و بعد از مدتی در جوار حرم امام رضا(ع) ساکن می‌شود.

بررسی شیعه پژوهی غربی‌ها

قناعتگر به کارهای پژوهشی علاقه‌مند است و کتابی با عنوان «بررسی توان علم رجال» نوشته است که در زمان انتشار از آن استقبال خوبی شد. در دو سال اخیر مطالعاتی درباره شیعه‌شناسی غربی داشته است؛ اینکه نگاه آن‌ها به قرآن و احادیث شیعه چگونه است. اکنون هم در حال نگارش چند مقاله در همین زمینه است: نیاز داریم که اسلام‌پژوهان حوزه و دانشگاه توجه ویژه‌ای به آثار شیعه‌پژوهی غربی‌ها داشته باشند و فقط با این نگاه که غربی‌ها مغرضانه اسلام و شیعه را نقد می‌کنند، به این موضوع نپردازند. البته نمی‌گویم باید نگاهی خوش‌بینانه داشته باشیم، بلکه ما باید به عنوان یک متن علمی آثار غربی‌ها را به ۲ منظور بخوانیم؛ نخست اینکه از این نوشتار استفاده کنیم و دوم اینکه حرف‌های آن‌ها امروز راحت‌تر در جهان مطرح و در اختیار کسانی قرار می‌گیرد که می‌خواهند شیعه را بشناسند.

بنابراین نیاز است تا در صورتی که نقدی به نوشته‌هایشان وارد است، آن را بنویسیم و به زبان انگلیسی و فرانسوی این نقدها را مطرح کنیم.

او در ارتباط با برنامه‌های آینده خود نیز بیان می‌کند: با توجه به مطالعاتی که در آثار شیخ حر عاملی درباره مباحث دینی و روش او داشتم، تصمیم دارم تا پژوهشی را با موضوع کشف روش علمی ایشان با نگاه به کتاب‌های شیخ و اینکه در چه جاهایی دست به اجتهاد می‌زده است، انجام دهم.

نیم‌نگاهی به زندگی شیخ حر عاملی

محمدبن حسن (۱۰۳۳-۱۱۰۴ق) معروف به شیخ حر عاملی و از نوادگان حر بن یزید ریاحی، محدث و فقیه امامیه در قرن یازدهم قمری و از عالمان مهاجر جبل عامل به ایران است. وی صاحب کتاب «وسائل الشیعه»، یکی از ارزشمندترین کتب مرجع حدیثی شیعه بوده است که همچنان این کتاب به عنوان مرجع استنباط علما و مجتهدان استفاده می‌شود. شیخ حر فقط مرد تتبع، تحقیق و نگارش نبود، بلکه در تدریس و تربیت شاگردان از مردان موفق زمان خود به‌شمار می‌رفت. محل تدریس او در مشهد حرم امام رضا(ع) بود. گرچه از عدد شاگردان شیخ اطلاعی در دست نیست، از مکان و گفتار هم‌عصران شیخ این چنین به نظر می‌آید که درس شیخ یکی از باشکوه‌ترین کلاس‌های درس در زمان وی بوده است. در بیست‌ویکم ماه رمضان ۱۱۰۴ قمری در هفتاد و یک سالگی چشم از جهان فروبست و در زیر گنبد حضرت رضا(ع) برادرش شیخ احمد (صاحب الدر المسلوک) با هزاران نفر دیگر بر جسم مطهرش نماز گذارد و جسم مطهرش در حجره‌ای از حجره‌های صحن شریف امام هشتم(ع) جنب مدرسه میرزاجعفر به خاک سپرده شد.

#حرعاملی_#شیعه_پژوهی_غربی